

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/propaganda/76129,Plakat-w-III-Rzeszy.html>

Plakaty z podobizną Hitlera w Wiedniu, marzec 1938 r. Fot. NAC

ARTYKUŁ

Plakat w III Rzeszy

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: SORAYA KUKLIŃSKA 17.11.2020

W narodowym socjalizmie olbrzymią rolę odgrywała propaganda i sztuka. Na szerokie masy społeczeństwa duży wpływ miały plakaty: reklamowe, werbunkowe i propagandowe.

Podczas II wojny światowej również w krajach okupowanych pojawiały się plakaty zachęcające do wstąpienia do wojska lub z hasłami demagogicznymi. Najbardziej znane i najmocniej przyciągające uwagę stworzyli – Ottomar Anton i Theo Matejko. Prace obu artystów są powszechnie znane, ale niewiele wiadomo o autorach.

Ottomar Anton

Urodził się 15 grudnia 1895 r. w Hamburgu. W latach 1912-1913 uczęszczał do szkoły sztuki dekoracyjnej (*Kunstgewerbeschule*) w Hamburgu. Doświadczenie zdobywał w różnych krajach i zakątkach świata, m.in. w Hiszpanii, Włoszech, Afryce północnej i Norwegii. W 1915 r. trafił na front Wschodni. Z bagien pod Rokitnem wrócił z odmrożeniami, problemami z sercem i stawami. Po zakończeniu I wojny światowej zajął się sztuką użytkową, głównie projektowaniem plakatów. W 1919 r. założył własne atelier. Z czasem został profesorem w szkole artystycznej w Bremie. W późniejszych latach ta działalność miała wpływ na jego pracę propagandową – twórczość Antona zwróciła uwagę członków Allgemeine SS. W 1922 r. był już uznanym „ekspertem artystycznym”.

W trakcie toczącej się wojny armia III Rzeszy potrzebowała stałych uzupełnień. Ottomar Anton stworzył wtedy plakaty wzywające do wstąpienia do Waffen-SS. Publikowano je w podbitych krajach z napisami we właściwym języku. Niewiele z nich przetrwało do dzisiaj.

W latach trzydziestych zasłynął plakatami reklamowymi stworzonymi dla linii lotniczych i morskich (*Deutsche Afrika Line, Hamburg Amerika Line*). Jest uważany za mistrza i pioniera grafik reklamowych. Sposób, w jaki wykorzystywał kolory, był innowacyjny. Statki na jego plakatach są jednocześnie bajkowe i majestatycznie pokonujące fale, Zeppelin w niesamowity sposób „płyną” po niebie. Kolorystyka jest żywa i przyciągająca wzrok. Obok plakatów Antona nie da się przejść obojętnie.

W 1933 r. Ottomar Anton wstąpił do NSDAP, a w 1936 do SS (osiągnął stopień SS-Hauptsturmführera, jednak nie pełnił żadnych funkcji). Jak sam stwierdzał polityka go nie interesowała. Jego sąsiad opisywał go jako

osobę „wprowadzoną w błąd [przez nazistów], entuzjastycznego idealistę”.

W okresie III Rzeszy talent Antona został zauważony. Organizowano wystawy z jego pracami w największych miastach niemieckich: Bremie, Berlinie, Monachium itd. W Berlinie zlecano mu projektowanie plakatów, odznaczeń, pocztówek, znaczków pocztowych, porcelany itd. Malował plakaty polityczne i propagandowe, które miały trafić do przyszłych członków Waffen-SS i młodzieży wstępującej do Hitlerjugend. Te prace miały inny charakter niż plakaty reklamowe. Były utrzymane w przygaszonej tonacji kolorystycznej.

W latach 1936-1937 tworzył plakaty na zlecenie z okazji różnych wydarzeń, m.in. marszu Hitlerjugend w Bremie, na wystawę samochodów w Berlinie, na spotkanie SS, czy z okazji olimpijskich zawodów żeglarskich. W 1938 r. namalował billboard do książki Adolfa Hitlera *Mein Kampf*. Nie podał na nim tytułu, jedynie hasło: Das Buch ein Kraftquell der Nation („Książka. Źródło potęgi narodu”).

Propaganda

narodowosocjalistyczna w Austrii po Anschlussie. Mapa Wielkich Niemiec namalowana na ścianie banku Creditanstalt., marzec 1938 r. Fot. NAC

W 1934 r. prof. Anton został zatrudniony na uczelni Nordische Kunsthochschule w Bremie jako kierownik wydziału grafiki użytkowej. W latach 1939-1945 pracował tam również jako wykładowca.

Jedną z najbardziej znanych prac autorstwa Antona jest plakat werbunkowy z 1941 r. wzywający do wstąpienia do Waffen-SS. Widać na nim SS-Obersturmführera Klemensa Behlera - członka SS Leibstandarte „Adolf Hitler”, później odznaczonego Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego.

W trakcie toczącej się wojny armia III Rzeszy potrzebowała stałych uzupełnień. Ottomar Anton stworzył wtedy

plakaty wzywające do wstąpienia do Waffen-SS. Publikowano je w podbitych krajach z napisami we właściwym języku. Niewiele z nich przetrwało do dzisiaj. Niektóre można obejrzeć na stronie Muzeum Historii Niemieckiej w Berlinie (<https://www.dhm.de/>). Mimo że plakaty dla Waffen-SS są najbardziej znanymi pracami Antona, tworzył również dla pozostałych sił zbrojnych (Wehrmacht czy Luftwaffe).

Jedną z najbardziej znanych prac autorstwa Otto Antona jest plakat werbunkowy z 1941 r. wzywający do wstąpienia do Waffen-SS. Widać na nim SS-Obersturmführera Klemensa Behlera - członka SS Leibstandarte „Adolf Hitler”, później odznaczonego Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego.

Po wojnie, 8 czerwca 1945 r. został aresztowany przez Brytyjską Policję Wojskową. Osadzono go w Iserbrook, a następnie w Neumünster. Był poddany procesowi denazyfikacji ze względu na swoją przynależność do partii oraz innych organizacji nazistowskich. Z aresztu zwolniono go 4 marca 1946 r. W maju tego roku ponownie aresztowała go amerykańska policja, ale przetrzymywany był tylko jeden dzień. Ottomar Anton zmarł 7 listopada 1976 r. w Hamburgu i tam jest pochowany na cmentarzu Ohlsdorf.

Theo Matejko

Jest o wiele bardziej tajemniczą postacią. Niewiele o nim wiadomo, ale stworzył jeden z najbardziej znanych plakatów dotyczących kampanii wrześniowej 1939 r. Mimo że namalowano go na potrzeby Niemców i w celu skłócenia dyplomatów polskich i brytyjskich, do dzisiaj przez wielu uważany jest za plakat polski.

ANGLIO! TWOJE DZIEŁO!

Niemiecki plakat propagandowy, rozwieszany na ulicach polskich miast, po klęsce Polski we wrześniu 1939 r. Na plakacie ranny polski żołnierz, pokazuje trupy i płonące domy, Arthurowi Chamberlain'owi, premierowi Wielkiej Brytanii. W dolnej części plakatu widnieje podpis: „Anglio! Twoje dzieło!”.

Urodził się 18 czerwca 1893 r. w Wiedniu. Uczestniczył w I wojnie światowej jako żołnierz armii austro-węgierskiej. Już wtedy rysował. Z fotograficzną dokładnością malował sceny batalistyczne. Uwieczniał walki na morzu, lądzie i w powietrzu. Szkice niektórych bitew uzupełniał scenami fantastycznymi: potworami morskimi, jeźdźcami apokalipsy czy wielkimi ptakami.

W 1935 r. na zlecenie Ullstein Verlag wyjechał do Ameryki. W tamtym okresie powstało wiele prac dotyczących amerykańskiego stylu życia i porachunków gangsterskich.

Po powrocie z USA pracował dla wielu czasopism. Na zamówienie Wehrmachtu dla gazety „Die Wehrmacht” rysował umundurowanych żołnierzy, czołgi, pojazdy wojskowe i sceny batalistyczne. W okresie II wojny światowej tworzone małe książeczki pamiątkowe opisujące osiągnięcia żołnierzy i oficerów Wehrmachtu oraz Waffen-SS. Wkładki z rysunkami były często autorstwa Theo Matejki.

Mimo że malował z wyobraźni, jego rysunki są niezwykle realistyczne. Szkice mundurów i żołnierzy są bardzo dokładne.

W 1945 r. Matejko, razem z żoną, przeniósł się z Berlina do Tyrolu. Zmarł z powodu udaru 9 września 1946 r. w miejscowości Vorderthiersee.

Członkowie gdańskiego SA
rozklejają plakaty z proklamacją
Gauleitera Alberta Forstera, 1
września 1939 r. Fot. AIPN
(Odbitka drukowana wklejona do
niemieckiego albumu
propagandowego "Danzigs
Befreiung")

Niemiecka propaganda odegrała gigantyczną rolę w ukształtowaniu poglądów społeczeństwa. Używano wyrafinowanych metod, w tym typowo reklamowych. Korzystano z najnowocześniejszych sposobów rozpowszechniania informacji i najskuteczniejszych możliwości dotarcia do ludzi. Plakaty odegrały w propagandzie znaczącą rolę. Dzięki prostym hasłom i rzucającej się w oczy kolorystyce łatwo zapadały w pamięć. Ani Ottomar Anton, ani Theo Matejko nie byli „wytworem” reżimu nazistowskiego, oni się do niego dostosowali. Mieli olbrzymi talent, a system propagandy III Rzeszy w skuteczny sposób go wykorzystał.

COFNIJ SIĘ